

22. USTAV KRALJEVINE JUGOSLAVIJE tzv. "SEPTEMBARSKI" USTAV (3. septembar 1931. godine)

Odeljak prvi. Opšte odredbe.

Čl. 1. Kraljevina Jugoslavija je nasledna i ustavna monarhija.

Čl. 3. Službeni jezik Kraljevine je srpsko-hrvatsko-slovenački.

Odeljak drugi. Osnovna građanska prava i dužnosti.

Čl. 4. Državljanstvo je u čitavoj Kraljevini jedno. Svi su građani pred zakonom jednaki. Svi uživaju jednaku zaštitu vlasti.

Ne priznaje se plemstvo ni titule, niti ikakva preimućstva po rođenju.

Čl. 5. Ujemčava se lična sloboda.

Nitko ne može biti uzet na odgovor, niti biti pritvoren, niti inače od koga biti lišen slobode, osim u slučajevima koje je zakon predvideo. Nezakonito lišenje slobode je kažnjivo (...)

Čl. 8. Kazna se može ustanoviti samo zakonom i primeniti jedino na dela, za koja je zakon unapred rekao da će se tom kaznom kazniti.

Čl. 9. Nijedan građanin ne može biti izgnan iz države. On se ne može proterati u zemlji iz jednog mesta u drugo, ni zatočiti u jednom mestu, osim u slučajevima koje je zakon izrečno predvideo.

Niko se ne može ni u kom slučaju proterati iz svog zavičajnog mesta bez sudske presude.

Čl. 10. Stan je nepovredan.

Vlast ne može preduzeti nikakvo pretresanje ni istraživanje u stanu građana, osim u slučajevima koje je zakon predvideo i načinom kako je zakon propisao.

Nezakonita povreda stana kažnjiva je.

Čl. 11. Ujemčava se sloboda vere i savesti. Usvojene veroispovesti pravnopravne su pred zakonom i mogu svoj verozakon javno ispovedati (...)

Odeljak četvrti. Državna vlast.

Čl. 25. Državna vlast vrši se po odredbama ovoga Ustava.

Čl. 26. Zakonodavnu vlast vrši kralj i Narodno Pretstavništvo zajednički.

Narodno Pretstavništvo sastavljaju Senat i Narodna skupština.

Čl. 27. Upravnu vlast vrši Kralj preko odgovornih ministara po odredbama ovoga Ustava.

Čl. 28. Sudsku vlast vrše sudovi. Njihove presude i rešenja izriču se i izvršuju u ime Kralja na osnovu zakona.

Odeljak peti. Kralj.

Čl. 29. Kralj je zatočenik narodnog jedinstva i državne celine; On je čuvar njihovih svagdašnjih interesa.

Kralj potvrđuje i proglašuje zakone, postavlja državne činovnike i daje vojne činove po odredbama zakona.

Kralj je vrhovni zapovednik sve vojne sile. On daje ordene i druga odlikovanja.

Čl. 30. Kralj ima pravo amnestije. Amnestijom se nište pravne posledice kažnjivog dela, ali se njome ne mogu vredati prava privatnih lica na naknadu štete. Amnestija se može dati pre početka krivičnog postupka, u toku postupka i posle izvršne presude. Amnestija je opšta ili pojedinačna.

Kralj ima pravo pomilovanja. On može dosuđenu kaznu oprostiti, smanjiti ili ublažiti.

Pravo pomilovanja po delima kažnjivim samo po privatnoj tužbi određuje Zakonik o sudskom krivičnom postupku.

Čl. 31. Kralj pretstavlja državu u svima njenim odnosima sa tuđim državama. On oglašuje rat i zaključuje mir. Ako zemlja nije napadnuta, ili joj rat nije oglašen od koje druge države, za oglas rata potreban je prethodni pristanak narodnog Pretstavništva.

Ako zemlji bude oglašen rat ili ona bude napadnuta, ima se odmah sazvati Narodno Pretstavništvo.

Čl. 32. Kralj saziva Narodno Pretstavništvo u redovan ili vanredan saziv.

Kralj otvara i zaključuje sednice lično, prestonom besedom ili preko Ministarskog saveta, poslanicom ili ukazom.

U slučaju kad Kralj otvara i zaključuje sednice prestonom besedom Senat i Narodna Skupština ujedno zasedavaju.

I prestonu besedu i poslanice i ukaz premapotpisuju svi ministri.

Kralj može u svako doba, po državnoj potrebi pozvati Narodno Pretstavništvo.

Kralj ima pravo raspustiti Narodnu Skupštinu i narediti nove izbore. Ukaz o raspuštanju kao i ukaz o novim izborima premapotpisuju svi ministri (...)

Čl. 34. Svaki pismeni čin Kraljevske vlasti premapotpisuje nadležni ministar odnosno Ministarski savet.

Za sve čine Kraljevske vlasti odgovara Ministar odnosno Ministarski savet, koji je premapotpisao.

Za čine kraljeve kao vrhovnog zapovednika vojske, odgovara Ministar vojske i Mornarice.

Čl. 35. Kralj i Prestolonaslednik punoletni su kad navrše 18 godina Kraljeva ličnost je neprikosnoven. Kralju se ne može ništa u odgovornost staviti niti Kralj može biti tužen. Ovo ne vredi za Kraljevo privatno imanje.

Čl. 36. U Kraljevini Jugoslaviji vlada Kralj Aleksandar I iz dinastije Karađorđeve. Kralja nasleđuje Njegovo muško potomstvo po redu prvorođenja.

Čl. 37. Kad Kralj nema muškog potomstva On će odrediti sebi naslednika iz pobočne linije. U slučaju da Kralj do svoje smrti nije odredio sebi naslednika, Narodno Pretstavništvo, u zajedničkoj sednici, biraće Kralja iz iste dinastije (...)

Čl. 40. Kralj boravi stalno u zemlji. Ako se pokaže potreba da Kralj ne iz zemlje na kraće vreme zastupa ga po pravu Naslednik prestola. Ako Naslednik prestola nije punoletan, ili ako je sprečen, Kralja će zastupati Ministarski savet. Zastupništvo se vrši po uputstvima koja Kralj daje. Ovo vredi i za slučaj kraljeve bolesti, koja ne stvara trajnu nesposobnost.

Za vreme odsustva Kralja ili Naslednika Prestola, Ministarski savet nema prava raspuštanja Narodne Skupštine.

Zastupništvo Ministarskog saveta može trajati najduže šest meseci. Po isteku toga roka stupaju u važnost ustavni propisi o namesništvu (...)

Odeljak sedmi. Narodno Pretstavništvo.

Senat

Čl. 50. Senat sastavljaju senatori: od kralja imenovani i birani. Senator ne može biti mlađi od četrdeset godina.

Odredbe o broju biranih senatora i njihovom izboru propisuju se zakonom.

Kralj može imenovati toliki isti broj senatora koliko ih je biranih. Niko ne može biti u isto vreme senator i narodni poslanik.

Čl. 51. Mandat biranih senatora traje šest godina. Svake tri godine Senat se obnavlja izborima novih članova za jednu polovinu biranih senatora.

Čl. 52. Mandat senatora od Kralja imenovanih traje šest godina. Oni se mogu na predlog Pretsednika ministarskog saveta razrešiti ove dužnosti usled fizičke nesposobnosti ili ako su sudom osuđeni za krivična dela.

Imenovani senatori, ako su aktivni državni činovnici, ne mogu zadržati činovnički položaj.

Čl. 53. Senat se sastaje kad i Narodna skupština, a prestaje raditi kad i ona.

Senat sam ispituje urednost mandata biranih senatora i odlučuje o njima.

Narodna skupština

Čl. 54. Narodnu skupštinu sastavljaju poslanici koje narod slobodno bira opštim, jednakim i neposrednim glasanjem.

Narodna Skupština bira se na 4 godine. Mandat narodnog poslanika može prestati i ranije u slučajevima koje predviđa izborni zakon.

Odredbe o broju i izborima narodnih poslanika propisuju se zakonom.

Čl. 55. Pravo biračko ima svaki državljanin po rođenju ili prirodjenju, ako je navršio dvadeset i jednu godinu starosti.

Oficiri aktivni kao i podoficiri i vojnici pod zastavom ne mogu vršiti biračko pravo ni biti birani.

Zakon će rešiti o ženskom pravu glasa (...)

Čl. 57. Za senatora odnosno narodnog poslanika može biti izabran samo onaj, koji ima biračko pravo, bez obzira je li uveden u birački spisak. Od svakog se senatora odnosno poslanika traže ovi uslovi: 1) da je

državljanin po r
državljanin mor
dana prirodjenja
govori i piše nar

Gubitak bir
narodnog poslan
Senatori i
liferanti ili drža

Čl. 58. Akt
tore i narodne p
Policijski, f
reforme, ne mog
pre raspisa izbo
Ministri ak

Čl. 59. Sv

Čl. 60. Na
prestonici Beog
Ako je u sl
sastaje se u me
Redovan s
budžet.

Čl. 61. Na
članova i odluč

Čl. 62. Na
časništvo.

Čl. 63. Za
pojedini minist
Pravo pod
nog pretstavni
članova Senat

Čl. 64. Za
Senatu na rad
Narodne Skup
predlog primi
odnosno od Na
skupštini odn

državljanin po rođenju ili prirođenju Kraljevine Jugoslavije. Prirođeni državljanin mora biti nastanjen najmanje deset godina, računajući od dana prirođenja, 2) da je navršio 40 odnosno 30 godina starosti i 3) da govori i piše narodnim jezikom.

Gubitak biračkog prava povlači i gubitak mandata senatora odnosno narodnog poslanika.

Senatori i narodni poslanici ne mogu biti u isto vreme državni liferanti ili državni preduzimači.

Čl. 58. Aktivni državni činovnici ne mogu se kandidovati za senatore i narodne poslanike.

Policijski, finansijski i šumarski činovnici, kao i činovnici Agrarne reforme, ne mogu se kandidovati, osim ako su to prestali biti godinu dana pre raspisa izbora.

Ministri aktivni i na raspoloženju mogu se kandidovati.

Čl. 59. Svaki senator i narodni poslanik pretstavlja ceo narod. (...)

Čl. 60. Narodno Pretstavništvo saziva se Kraljevim ukazom u prestonici Beogradu u redovan saziv svake godine dvadesetog oktobra.

Ako je u slučaju rata prestonica izmeštena, narodno Pretstavništvo sastaje se u mestu, koje je Kraljevim ukazom o sazivu određeno.

Redovan saziv ne može se zaključiti dok ne bude rešen državni budžet.

Čl. 61. Narodna Skupština pregleda sama punomoćstva svojih članova i odlučuje o njima.

Čl. 62. Narodna skupština bira za svaki saziv iz svoje sredine svoje časništvo.

Čl. 63. Zakonske predloge podnose po ovlašćenju Kraljevom, pojedini ministri.

Pravo podnošenja zakonskih predloga pripada svakom članu Narodnog pretstavništva, čiji predlog pismeno pomogne najmanje jedna petina članova Senata odnosno Narodne Skupštine.

Čl. 64. Zakonski predlog koji Narodna skupština usvoji šalje se Senatu na rad i obratno. Ako je zakonski predlog usvojen u celini i od Narodne Skupštine i od Senata smatra se da je narodno Pretstavništvo predlog primilo. Ako su učinjene kakve izmene ili dopune od Senata odnosno od Narodne Skupštine onda se zakonski predlog vraća Narodnoj skupštini odnosno Senatu na rešavanje. Kada se ove izmene i dopune

prime od Narodne Skupštine odnosno Senata, smatra se da je Narodno Predstavništvo predlog primilo. Na slučaj, da se Senat i narodna skupština u prijemu jednog zakonskog predloga u celini ili u pojedinostima ne saglase, smatra se da je predlog odbačen i u istom sazivu se o njemu ne može više ponovo rešavati. Ako se slučaj ponovi i u idućem sazivu, o tome zakonskom poredlogu odlučice Kralj.

Čl. 65. Kralj zaključuje ugovore sa stranim državama, ali je za potvrdu tih ugovora potrebno prehodno odobrenje narodnog Predstavništva. Za potvrdu čisto političkih sporazuma nije potrebno prethodno odobrenje Narodnog Predstavništva.

Za ugovor, da tuđa vojska posedne zemljište Kraljevine ili da pređe preko njega, potrebno je odobrenje Narodnog Predstavništva. Narodno Predstavništvo može, kad to iziskuje državna potreba, odlukom u napred ovlastiti Ministarski savet, da izda mere za neodlužnu primenu predloženog ugovora.

Državna teritorija ne može se otuđiti ili razmeniti bez odobrenja Narodnog Predstavništva.

Čl. 66. Zakone proglašuje Kralj ukazom koji sadrži sam zakon rešen od Narodnog Predstavništva. Ukaz premapotpisuju svi ministri. Ministar pravde stavlja na ukaz državni pečat i stara se o obnarodovanju u "Službenim novinama" (...)

Čl. 67. Narodno Predstavništvo ima pravo ankete kao i istrage u izbornim i čisto administrativnim pitanjima.

Čl. 68. Svaki član Senata i narodne Skupštine ima pravo upravljati ministrima pitanja i interpelacije. Ministri su dužni dati na njih odgovor u istom sazivu (...)

Čl. 73. Rešavanje Senata i Narodne Skupštine u zajedničkom zasedanju biva samo za slučajeve za koje je izrično rečeno.

Zajedničkim zasedanjima pretsedavaju pretsednici Senata i Narodne Skupštine naizmenično (...)

Čl. 116. U slučaju rata, mobilizacije, nereda i pobune, koji bi doveli u pitanje javni poredak i sigurnost države ili kad su do te mere u opšte ugroženi javni interesi, Kralj može, u tom izuzetnom slučaju, ukazom narediti da se privremeno preduzmu sve izvanredne, neophodne potrebne mere u celoj Kraljevini i u jednom njenom delu nezavisno od ustavnih i zakonskih propisa.

Sve izuzetno preduzete mere podneće se naknadno narodnom
 Pretstavništvu na saglasnost (...)

Izvor naveden prema: *Službene novine*, br. 200 od 3. IX 1931. i br. 207-LXVI od 9. IX 1931, 305; usporediti: M. MIRKOVIĆ, D. JEVTIĆ, *Državnopravna istorija Jugoslavije*, 185-195; B. PETRANOVIĆ, M. ZEČEVIĆ, *Jugoslavija 1918-1984*, 273-281.

Komentar – Na desetogodišnjicu svoga krunisanja kralj Aleksandar je, sa željom da prikaže povratak ustavnosti, 3. septembra 1931. jednostrano, svojim ukazom, donio ustav čiji je službeni naziv bio *Ustav Kraljevine Jugoslavije*. S obzirom na način donošenja, Ustav se naziva i "Oktroirani ustav", a po mjesecu donošenja "Septembarski ustav". Bio je u primjeni sve do 17. aprila 1941. godine, tj. do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije. U odnosu na prethodno, vanustavno razdoblje, Oktroirani ustav nije donio bitne promjene. Sankcionirao je nacionalni unitarizam uz integralno jugoslavenstvo i državni centralizam proklamirane još za vrijeme šestojanuarske diktature, zatim načelo formalne diobe vlasti, a u stvarnosti njeno jedinstvo, vladarev apsolutizam prikriven formalnom ustavnošću, ograničena prava građana, kapitalistički društveno-ekonomski sistem, te zadržao naziv države Kraljevina Jugoslavija. U vezi s tim, u Ustavu je istaknuto da je "kralj zatočenik narodnog jedinstva i državne cjeline" (član 29), te je zabranjeno svako udruživanje na "vjerskoj ili plemenskoj ili regionalnoj osnovi" (član 13). Kraljevina Jugoslavija je definirana kao "nasljedna i ustavna monarhija" (član 1). Kao jedinu novinu, Ustav je uveo *dvodomni sistem narodnog predstavnštva* kojeg su sačinjavala dva doma – Narodna skupština i Senat Kraljevine Jugoslavije. Što se tiče centralističkog državnog uređenja, ono se ispoljavalo kroz potčinjenost svih državnih organa vlasti kralju, tako da je ovaj Ustav sankcionirao, iako ne otvoreno, apsolutistički režim, odnosno otvorenu diktaturu prikrivenu formalnom ustavnošću. Prema Ustavu, kralj je i dalje zadržao sva svoja ovlaštenja. Kao zakonodavni faktor, on je davao suglasnost i objavljivao zakone. U pogledu izvršne vlasti, kralj je bio stvarni šef uprave, jer se u članu 27. Ustava navodi da "upravnu vlast vrši kralj preko odgovornih ministara". On imenuje predsjednika Ministarskog savjeta i ministre koji njemu politički odgovaraju za svoj rad. Kao vrhovni zapovjednik vojske daje oficirima činove, proglašava rat i zaključuje mir. Predstavlja državu u svim odnosima sa drugim državama. Član 116. Ustava, poznat kao "mali ustav", davao je kralju pravo da u izvanrednim situacijama, kao što su mobilizacija, rat, nered i pobuna, poduzima izvanredne mjere prema svom nahođenju, mimo ustavnih i zakonskih propisa. Takva ovlaštenja su davala kralju mogućnost da djelomično ili u cjelini suspendira ustav, a jedino je bio obavezan da naknadno, i to bez određenog roka, te izuzetne mjere podnese na odobrenje Narodnom predstavnštvu. Septembarski ustav je proklamirao *načelo podjele vlasti*, međutim, u suštini je postojala stvarno jedna državna vlast čije su funkcije i zakonodavna i upravna bile koncentrirane u kraljevim rukama. Na taj

način je bio proveden *princip jedinstva vlasti*, te proizlazi da je Kraljevina Jugoslavija, prema ovom Ustavu, bila prava *monarhija*. Garantirajući neprikosnovenost privatnog vlasništva, slobodu rada i ugovaranja u privrednim odnosima. Oktroirani ustav je pravno sankcionirao *kapitalistički društveno-ekonomski sistem*. Odredbe o *pravima i slobodama građana* su bile najvećim dijelom kratke i neodređene. Ustav ih garantira samo u granicama Zakona, te je postojala mogućnost da ih zakonodavac ograniči ili ukine. Oktroirani ustav je baziran na *nacionalnom unitarizmu*, odnosno *integralnom jugoslavenstvu*, a uporno negiranje postojanja posebnih nacija, te proglašavanje jugoslavenstva zvaničnom ideologijom, doprinosilo je daljnjem zaoštavanju nacionalnog pitanja u Kraljevini Jugoslaviji. Sam način provođenja načela "*državnog i nacionalnog jedinstva*", odnosno "*integralnog jugoslavenstva*", izazvao je stalno jačanje otpora režimu na nacionalnoj osnovi, te jačanje zahtjeva za revizijom državnog uređenja. Na osnovu izloženog može se zaključiti da je ustavnost u Kraljevini Jugoslaviji u razdoblju Oktroiranog ustava bila samo prividna fasada za stvarno produženje apsolutne monarhije, jer je i dalje sva izvršna vlast ostala u kraljevim rukama, kao što je bila i za vrijeme šestojanuarske diktature.